

salutis; hæc omnia nobis sub conditione data sunt: si perseveremus in fide; vestre igitur dignitatis memores, fidem servate.

Tanta bona ne perdamus pro tantillis, pro nihilo, duo nobis sæpè consideranda: primum, nostra in Christo dignitas, jus quod in ipso et per ipsum habemus ad futuram beatitudinem; secundum, terrenorum parvitas, caducitas, inanitas. Pro rebus tantillis, tam caducis, tam inanibus, ne solida, immensa, æterna Dei bona perdamus. O vanitas! ô veritas! ô brevitatis! ô æternitatis! ô nihil! ô totum et omne bonum!

VERS. 15. — DUM DICITUR: HODIË SI VOCEM EJUS AUDIERITIS.... id est: Fidem, inquam, retinete, quam dicitur vobis: *Hodië si vocem ejus audieritis*: hanc Dei vocem audite, eique obedite; et ne sitis e rebelles, sicut patres vestri in loco qui dictus est exacerbatio, ne cras sileat in æternum, et exacerbatus vos excludat ab æternâ requie, sicut illos obduratos et rebelles exclusit iratus à requie in terrâ illis promissâ.

VERS. 16. — QUIDAM ENIM AUDIENTES... vocem Dei; illi non obediunt, sed suâ inobedientiâ et obduratione DEUM EXACERBAVERUNT, id est, ad iram provocaverunt; vide Num. 14, 26;

SED NON UNIVERSI...; nec enim Josue, nec Caleb, nec levita, nec mulieres, nec qui vigesimum annum non attingerant, ubi numeratus est populus, Num. 1. Et isti omnes simul collecti, licet pauci in comparatione inobedientium qui Deum exacerbaverunt, reverâ tamen sunt quamplurimi et turba magna, quorum debetis exemplum sequi et mercedem sperare.

VERS. 17. — QUIBUS AUTEM INFENSUS EST; SYR: Quos pertensus est, id est, quibus iratus est Deus?

NONNE ILLIS QUI PECCAVERUNT, INIMICITANDO, JURANDO, DEO DETRAHENDO, ET IPSI NON FIDENDO? vide Num. 14, v. 1, 2, 5.

QUEORUM CADAVERA... et qui propterea perierunt in deserto, eorumque cadavera, præ multitudine, jacuerunt insepulta. Num. 14, v. 29 et 32.

VERS. 18. — QUIBUS AUTEM JURAVIT...; SYR: De quibus autem juravit eos non ingressuros in requiem SEAM, id est, in terram quietis et abundantie quam illis promiserat,

NI SI ILLIS QUI INCREDLI FEERUNT, scilicet divinis ac spei nostræ), firmam et inexcussam retineamus usque ad exitum vite.

VERS. 15. — DUM DICITUR: *Hodië si vocem ejus audieritis*, etc. Hortor vos ut fidem constanter retineatis usque ad finem, hoc est, dum dicitur, seu quamvis dicitur nobis: *Hodië si vocem, etc.*, donec Hodië cognominatur, id est, hæc vita durante.

VERS. 16. — *Quidam enim audientes exacerbaverunt*, etc., id est, ductore Moysè. Quia non Josue, non Caleb, non parvuli, non mulieres, non levite; hi enim non murmuraverunt contra Moysen, nec exacerbaverunt Deum, ideòque uti culpæ, ita et poenæ expertes fuerunt, salvique et incolunes ingressi

de hæc requie promissionibus? Vide Num. 13, 14.

VERS. 19. — ET VIDEMUS, in Scripturis, Num. 14, 28, quia non potuerunt, eos Deo penitente, INTROIRE in terram promissam, quia Deo increduli fuerunt.

Horum ergo incredulorum et divinæ vocis rebellionis exempla ne sequamini, sed eorum qui, nullis adversis territi, fidem et spem firmam retinuerunt.

Nota litteralis in v. 16, 17, etc.

In totâ hæc Scripturâ, sic explicatâ, omnia, ut mihi videtur, satis coherent, et rectâ juxta D. Pauli scopum et mentem procedunt. Non arbitror itaque necessarium Scripturam hanc invertire, et ex negativâ in affirmantem commutare, sicut auctor modernus, qui, super aliqua Theodoretî verba fundatus, asserit versus decimum sextum non legendum cum nostrâ Vulgatâ: *Quidam enim*, etc., sed per interrogationem: *Quinam enim*, etc.; deinde non dicendum enuntiativè cum Vulgatâ: *Sed non universi, etc.*, sed per similem interrogationem respondendum: *Nonne universi*, etc.; quod et dissertatione satis amplâ conatur astruere. Sed ad nostram Vulgatam servandam sulciet mihi, primò, ipsa Vulgatæ nostræ auctoritas; secundò, textus Græci et omnium prorsus versionum, Syriacæ, Arabicæ et Æthiopicæ, cum nostrâ Vulgatâ conformitas; tertio, omnium omnino interpretum Græcorum et Latinorum in hoc consensus, si fortè Theodoretum excipias. Dico si fortè, quia et ipse Gentianus Hervetus, Theodoretî traductor, posuit: *Sed non universi*, etc.

Quidquid ergo sit, si hæc fuit Theodoretî mens, sanè fuit singularis, et ideò non tenenda, et non præferenda textui, versionibus et omnium aliorum interpretationibus.

Sed, inquit, sensus erit planior et sub eadem figurâ hic et duo sequentes versus procedent. Si hæc ratio valeat ac sufficiat, quid non immutabimus in Scripturâ?

Instat: Sensus erit nervosior et aptior ad terrendum. — Sed timeo ne foret durior et aptior ad desperandum.

Rursus urget: D. Paulus vult Hebræos incredulos terrere. — Fateor, sed ita ut fidelibus spes salutis affulgeat, et in desperationem non inducat.

sunt terram promissam Chanaan, Numerorum. 14.

VERS. 17, 18. — *Quibus autem infensus est quadraginta annis...? Quibus autem juravit non introire in requiem ipsius, etc.*; sensus est: Nisi illi qui post tot et tanta potentia divinæ signa exhibitâ nondum sibi in animum induxerunt ut promissis Dei crederent?

VERS. 19. — *Et videmus, etc.*; g. d.: Uti juravit et comminatus est Deus, ita reipsâ executus est, etc.; g. d.: Idem nobis eveniet, ut, nisi Deo nunquam obtemperemus, ipsique credamus et fidamus, reipsâ excludamur celo.

Corollarium pietatis, seu in hoc capite ad pietatem maximè notanda, et ad præxim redigenda.

EX DIVO PAULO.

Fides est omnium honorum initium, basis et fundamentum. Infidelitas è contra est omnium malorum caput et origo. Hinc, ex D. Paulo, nihil ita sollicitè servandum, ac fides; nihil tam horrendè fugiendum quam infidelitas. In his duobus suadendis totus est Apostolus in hoc cap. 5.

BONA FIDEI.

Ut sollicitam fidei conservationem suadeat, exhibet nobis bona quæ per fidem habemus: Dei et Christi domus et habitatio sumus, v. 6: Christo sumus incorporati, consubstantiati, et in eo quasi deificati; ejus Spiritus et gratiæ sumus participes; ad omnia quæ Christi sunt jus habemus, v. 14. Hoc itaque Christi substantiæ initium, hoc jus ad omnia Christi bona sollicitè servemus, angeamus, perficiamus.

INFIDELITATIS MALA.

Ut horrorem nobis incutiat de infidelitate, indicat quid illa sit in tempore, et quid efficiat in æternitate, v. 15: Infidelitas est cordis humani discessus à Deo vivo; et hoc est omnium malorum initium: infidelitas efficit ut homo in æternum à Deo vivo rejiciatur; *Discedite, à me maledicti*, 19; et hoc erit omnium malorum consummatio. Hanc igitur horream usque à Deo vivo, omnique bono, separationem, illiusque causam, infidelitatem. Infidelitas in tempore est hominis à Deo vivo discessus; infidelitas erit per totam æternitatem hominis à Deo vivo repulsa: *Discede à me in æternum*, qui à me in tempore discedere voluitis.

REUS FIGURÆ.

Hoc ut sensibilibus concipiatur, profundius imprimamus in mente, et nunquam obliviscamur; hoc inquam, D. Paulus nobis exhibet in exemplo, in vete-

CAPUT IV.

1. Timeamus ergo ne fortè relicta pollicitatione introeundi in requiem ejus, existimetur aliquis ex vobis deesse.

2. Etenim et nobis nuntiatum est, quemadmodum et illis; sed non profuit illis sermo auditus, non admixtus fidei ex eis quæ audiverunt.

3. Ingrederemur enim in requiem, qui credidimus: quemadmodum dixit: Sicut juravi in ira meâ: Si introibunt in requiem meam; et quidem operibus ab institutione mundi perfectis.

4. Dixit enim in quodam loco de die septimâ sic: Et requievit Deus die septimâ ab omnibus operibus suis.

5. Et in isto rursùm: Si introibunt in requiem meam.

6. Quoniam ergo superest introire quosdam in illam, et ei quibus prioribus annuntiatum est non introierunt propter incredulitatem,

ribus scilicet Israelitis qui sub Moysis ducatu ex Ægypto exierunt, ut in terram à Deo sibi promissam irent: Post duorum annorum iter, huic desideratæ terræ appropinquabant, in eam statim ingressuri; ad quia de Deo diffidentes, et in eum increduli, Deum deserere, et in Ægyptum voluerunt regressi, à Deo illis irato repulsi sunt; in hanc quietis terram non introierunt, sed in deserto perierunt, peremptorio Dei decreto.

Omnia in figurâ contingebant illis; hæc ergo nostri, et nobis contingendorum figura sunt, si Deo ingrati fuerimus et increduli. Isti viatores in deserto, Christianorum per fidem ambulantium, et ad æternam quietem tendentium figura sunt; illorum incredulitatis punitio temporalis, nostræ, si fuerimus infideles, punitiois æternæ figura. Illis incredulis Deus dixit iratus: *Si introibunt in requiem meam*; nobis infidelibus dicit Christus iratus: *Discedite à me*, etc. Omnes illi increduli morte temporalis puniti sunt, sic qui Christo non credunt, morte puniuntur æternâ.

Credo, Domine, adjuva incredulitatem meam. Da mihi credere mente, corde, opere: infidelis enim est, qui moribus et vitâ paganus est.

PRÆXIS.

Hoc ne contingat nobis, Ecclesia quotidie terribilem hanc Judeorum incredulorum punitioem exhibens ob oculos, dicit: *Hodië si vocem ejus audieritis, etc., nolite obdurare corda vestra, sicut in exacerbatione, etc.*; hæc ergo verba audiens, recordare hujus tremendæ Judeorum punitiois; at recordare et tuâ futuræ multo majoris, si fueris infidelis et ingratus.

Quò majora sunt Dei in nos quàm in Judæos beneficia, eò enormior est ingratitude nostra, et ideò terribilior erit et punitio. Illis dictum est: *Si introibunt in requiem meam*; nobis dicitur: *Discedite à me, maledicti, in ignem æternum.*

CHAPITRE IV.

1. Craignons donc que, négligeant la promesse qui nous est faite d'entrer dans le repos de Dieu, il n'y ait quelqu'un d'entre vous qui en soit exclus.

2. Car on nous l'a annoncée aussi bien qu'à eux; mais la parole qu'ils entendirent ne leur servit de rien, n'étant pas accompagnée de la foi dans ceux qui l'avaient entendue.

3. Pour nous qui avons cru, nous entrerons dans ce repos, selon qu'il est dit: J'ai juré dans ma colère qu'ils n'entreraient point dans mon repos, repos où il est entré après avoir achevé ses ouvrages dans la création du monde.

4. Car l'Écriture, parlant du septième jour, dit en quelque endroit: Dieu se reposa le septième jour, après avoir achevé ses œuvres.

5. Et il est dit encore ici: Ils n'entrèrent point dans mon repos.

6. Puis donc qu'il faut que quelques-uns y entrent, et que ceux à qui la parole en fut premièrement portée n'y sont point entrés à cause de leur incredulité,

7. Iterum terminat diem quemdam, Hodie, in David dicendo, post tantum temporis, sicut supra dictum est: Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra.

8. Nam si eis Jesus requiem præstitisset, nunquam de aliâ loqueretur posthac die.

9. Itaque relinquatur sabbatismus populo Dei.

10. Qui enim ingressus est in requiem ejus, etiam ipse requievit ab operibus suis, sicut à suis Deus.

11. Festinemus ergo ingredi in illam requiem: ut ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum.

12. Vivus est enim sermo Dei, et efficacis, et penetrabilior omni gladio ancipiti, et pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritûs, compagum quoque ac medullarum, et discretor cogitationum et intentionum cordis.

13. Et non ulla creatura invisibilis in conspectu ejus; omnia autem nuda et aperta sunt oculis ejus, ad quem nobis sermo.

14. Habentes ergo pontificem magnum, qui penetravit caelos, Jesum filium Dei, teneamus confessionem.

15. Non enim habemus pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris; tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato.

16. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ, ut misericordiam consequamur, et gratiam inveniamus in auxilio opportuno.

7. Dieu détermine encore un jour particulier qu'il appelle Aujourd'hui, en disant, tant de temps après, par la bouche de David, ainsi que je viens de le dire: Aujourd'hui si vous entendez sa voix, n'endurcissez pas vos cœurs.

8. Car si Josué les avait établis dans ce repos, l'Écriture n'aurait jamais parlé d'un autre jour postérieur.

9. Ainsi il est réservé un autre sabbat au vrai peuple de Dieu.

10. Car celui qui est entré dans le repos de Dieu se repose aussi lui-même, en cessant de travailler, comme Dieu s'est reposé après ses ouvrages.

11. Hâtons-nous donc d'entrer dans ce repos, de peur que quelqu'un ne tombe dans une désobéissance semblable à celle de ces incrédules.

12. Car la parole de Dieu est vivifiante et efficace, et elle perce plus qu'une épée à deux tranchants: elle entre et pénètre jusque dans les replis de l'âme et de l'esprit, jusque dans les jointures et dans les moelles; et elle démele les pensées et les mouvements du cœur.

13. Nulle créature ne lui est cachée; car tout est à nu et à découvert devant les yeux de celui dont nous parlons.

14. Ayant donc pour grand pontife Jésus, Fils de Dieu, qui est monté au plus haut des cieux, demeurons fermes dans la foi dont nous avons fait profession.

15. Car le pontife que nous avons n'est pas tel qu'il ne puisse compatir à nos faiblesses; mais il a éprouvé comme nous toutes sortes de tentations, hormis le péché.

16. Allons donc nous présenter avec confiance devant le trône de sa grâce, afin d'y recevoir misericorde, et d'y trouver le secours de sa grâce dans nos besoins.

ANALYSIS.

Hortatur Hebræos ut caveant, ne, sicut antiqui Israelitæ, ob infidelitatem suam, à requie sibi promissâ fuerint exclusi, sic et ipsi, ob incredulitatem, ab æternâ requie ad quam vocati sunt arceantur. Nobis etenim Christianis, sicut et illis Israelitis, bonum de requie nuntium datum est: ut sicut eis non profuit tale nuntium, auditum, et non creditum, sic nec nobis proderit Evangelium audisse, nisi credamus et obediamus illi, v. 1, 2. Aterò si crederimus, ingrediemur in requiem à quâ excluduntur infideles; requiem, dico, non sabbati, v. 3, 4, non Palestinæ, v. 7, 8, sed æternæ beatitudinis, v. 9. Ad hanc nos Deus vocat toto ritæ nostræ tempore, quæ dies est; v. 7. Et hæc æterna requies, benè per sabbatum figurata fuit, quia cessatio est ab omni labore, v. 10.

Festinemus ergo in illam requiem ingredi, credamus

et obediamus Evangelio, ne cum incredulis pereamus, v. 11. Horrendum enim erit Christo, Verbo Dei, Apostolo nostro, non credidisse, et ei, ut Judici, fidei et vitæ rationem reddere. Quia vivus et vita est, omnia videns, omnia penetrans, omnia potens; hinc nec falli potest nec declinari: hunc ergo Judicem timeat omnis incredulus, v. 12, 13.

At in eum speret quicumque in fide constans est, licet adhuc infirmus, et ab omni peccato nondum plene sanus; noster enim summus Pontifex est Deo gratissimus, quia Dei Filius; erga nos misericordissimus, quia omnia nostra expertus, excepto peccato, v. 14, 15. Ad illum ergo accedamus cum plenâ fiducia per eum misericordiam obtinendi pro peccatis, et gratiam pro beneficiis, v. 16.

PARAPHRASIS.

1. Nos igitur Christiani, quibus facta est promissio de introitu in æternam Dei requiem, timeamus, et timendo caveamus ne, hæc Dei promissione neglectâ, quis ex nobis, ob infidelitatem suam, hoc ingressu frustratus inveniantur.

2. Nobis etenim bonum lætumque de celo possidendo nuntium datum est, sicut et Israelitis data fuerat promissio de terrâ Chanaan possidendâ; sed valde timendum ne contingat nobis quod et illis: sicut eis non profuit audisse promissionem quietis,

quia ei non crederunt, ita nec prosit nobis Evangelium, cui non crederimus.

3. At verò nos qui credimus, et credentes Deo obedimus, ingrediemur in requiem, in quam Deus jurat non ingressuros eos qui non crederint, dicens iratus: Si introibunt in requiem meam. Quæ Dei verba non possunt intelligi de requie sabbati; cum Deus ea per os David dixerit longè post opera mundi completa, et idè longè postquam homines in illam sabbati quietem fuerant inducti.

4. De sabbati enim requie Scriptura, Genes. 2, v. 2, loquens, dixit: Et requievit Deus die septimo ab omnibus operibus suis, et hoc quidem ab initio mundi.

5. Plurima autem post secula rursus in psal. citato dicit Deus: Si introibunt in requiem meam. Deus ergo præter sabbati requiem, aliam habet à quâ excludat incredulos.

6. Cum igitur alia sit quies in quam introducendi sunt aliqui, et Israelitæ illi quibus hæc requies sub figurâ quietis in terrâ promissâ prius fuit annuntiata, ab eâ propter incredulitatem suam fuerint exclusi;

7. Hinc Deus, post tot annos à possessâ Palestinâ, aliud quoddam determinat tempus, quod vocat diem, in psal. citato, et per quod, si divinæ vocationi obedierimus, in hanc Dei requiem introibimus.

8. Nec enim Josue hanc veram Dei requiem præstitit Israelitis quos in Palestinam introduxit, aliâ Spiritus sanctus illam postea non polliceretur, nec ad eam obtinendam diem nobis aliam determinaret.

9. Restat ergo nobis, populo Dei, alia requies, regnum scilicet cælorum, sabbatum æternum.

10. In quod quicumque semel ingressus est, ab omni labore in æternum quiescit, sicut Deus, orbe condito, quievit à suis operibus.

11. Studeamus ergo, aliisque rebus omissis, hoc agamus, ut ad illam summam futuri seculi tranquillitatem perveniamus; credamus Evangelio nobis annuntiato, ne pereamus cum incredulis.

12. Horrendum enim erit Christo, Filio Verboque

COMMENTARIA.

VERS. 1. — TIMEAMUS ERGO... illatio ex antecedentibus. Caput tertium absolvit dicens: *Et videmus quia non potuerunt introire propter incredulitatem; hinc infer: Illorum ergo punitionis memores, et nos Christiani timeamus casto et filiali timore, sique timentes, sollicitè caveamus.*

NE FORTE: GRÆC., *ne quandoque, relicta*, id est, neglectâ Dei promissione de introitu in æternam Dei requiem, cujus figura tantum erat requies in terrâ promissâ.

EXISTIMETUR ALIQUIS..., id est, quis ex nobis inveniat hoc ingressu frustratus, ob inconstantiam et infidelitatem nostram.

VERS. 2. — ETENIM ET NOBIS NUNTIATUM EST; Græc., *sumus evangelizati*. Affertur ratio timendi; nobis etenim Christianis bonum et lætum de celo possidendo nuntium datum est,

QUEMADMODUM ET ILLIS DATA FUIT PROMISSIO DE TERRÂ CHANAAN POSSIDENDâ.

VERS. 1. — *Timeamus ergo ne forte relicta*, etc. Monet Apostolus Christianos ne excludantur à requie cœli, ut Judæi exclusi sunt à requie Chanaan. *Desse tam defecere et desecescere* quàm privari significat.

VERS. 2. — *Etenim et nobis nuntiatum est, quemadmodum et illis*, id est, etenim sumus evangelizati, id est, Evangelium sive lætum nuntium acceptimus æquè ut illi. Hebræi enim acceperunt evangelium de

Dei, non credidisse, quia vivus est et efficacis, et penetrantior quovis gladio utrinque secanti, non corporis membra tantum incidens, sed et intimos affectus animi, ita ut animam à spiritu dissecet; compages quoque et medullas, seu animi nostri abditissima et magis intima dissecat, exactè discernens arcana mentis nostræ cogitationes et cordis nostri consilia.

13. Et idè nulla est usquam creatura, nec in cœlo, nec in terrâ, quæ non sit oculis ejus manifesta, sed omnia sunt nuda et aperta oculis illius, cui fidei et vitæ nostræ sumus rationem redditori: illum ergo timeat ut judicem quicumque sincerè non credit in eum; at in eum, ut pontificem, speret omnis verè fidelis.

14. Cum habeamus igitur Pontificem verè magnum, et omni summo Pontifice longè majorem, Jesum Christum, Filium Dei, qui non tantum in Sancta sanctorum, ut Judæorum pontifex, sed et in intima cœlorum pervenit, Patrem nobis propitiaturus, in nostrâ professione firmiter perseveremus.

15. Si qua autem nobis remanet infirmitas, non idèò despondeamus animum: non enim habemus Pontificem qui nostris infirmitatibus compati non possit; imò quia illas, excepto peccato, sicut et nos experitus est, ad nobis miserendum est promptissimum.

16. Talem igitur nacti pontificem, apud Deum potentissimum, erga nos misericordissimum, cum bonâ spe et plenâ fiducia accedamus ad thronum gratiæ, ut per eum misericordiam seu peccatorum remissionem obtineamus, et gratiam quæ nobis optuletur in tempore opportuno.

SED NON PROFUIT ILLIS SERMO AUDITES, seu auditio- nis, in genitivo, ut patet ex Græco, id est, quem audierunt.

NON ADMIXTUS FIDEI, id est, propterea quòd non fuit admixtus, contemperatus cum fide, seu fide receptus; uno verbo, non creditus.

EX HIS QUÆ... id est, secundum ea quæ audierunt, id est, quia non crediderunt iis quæ audierunt, scilicet, quòd Dei ope et ducatu superaturi essent Chanaan. *Timeamus ergo* ne similiter nobis non prosit Evangelium, nisi ei credamus et obediamus.

Nota hanc D. Pauli lectionem: Non profuit sermo auditus non permixtus fidei; quasi diceret: Sicut cibus et pharmacum non prodest, sed nocet, nisi digeratur et per digestionem nobis commisceatur, ita verbum Dei auditum, sed fide non digestum et nobis non commixtum, nocet magis quàm prodest. Verba Dei sunt per fidem digerenda, sicut cibus per stomachum. Hinc tot Christianis non prodest Evangelium lectum,

possidendi terrâ Chanaan, nos verò Christiani accipimus Evangelium de possidendo regno cœlorum.

Sed non profuit illis sermo auditus non admixtus fidei ex iis quæ audierunt: Sermo divinæ promissionis quem audierunt, nihil ipsi profuit, propterea quòd non esset contemperatus fidei conceptæ ex iis quæ audierant; non enim ex iis fidem conceperunt, sed audita respuerunt per infidelitatem.

vel auditum, propterea quod sermo auditu receptus per fidem non digeritur, eisque non commiscetur. Legendum ergo, audiendum quidem, at præterea meditandum, fide digerendum, nobisque commiscendum.

Paulo aliter in Græco: *Sed non profuit sermo auditus illis non admixtus fidei audientibus*, id est, non admixtus fidei in audientibus, seu in iis qui audierunt. Syr.: *Propterea quod non fuit cum fide temperatus iis qui ipsum audierunt*. Et hæc ad litteram non multum discrepant à nostrâ Vulgatâ et explicatione superius factâ. Ultima tamen verba sic interpretatur Theophylactus: *Non profuit illis sermo auditus, quia per fidem non se conjunxerunt audientibus, seu obedientibus, Josue scilicet et Caëlio*.

VERS. 5. — INGREDEMUR ENIM: Græc., *ingredimur*, etc., qui CREDIDIMUS: Græc., *credentes*.

Juxta hunc textum fides est initium ingressus in requiem Dei, sicut in cap. 3, v. 14: *Est initium substantiæ Christi*. Per fidem vivam et operantem ingredimur, incipimus ingredi, jus habemus ad introitum, etc.

Syrus etiam: *At introimus in requiem nos qui credimus*. Melius tamen juxta nostram Vulgatam, *ingrediemur*, ut probat Estius, estque sensus: *Etenim nos Christiani, quibus bonum et lætum datum est nuntium, v. 2, et qui Evangelio huic credidimus et credimus, et credentes obediunt, ingrediemur in aeternam Dei requiem*.

QUEMADMODUM DIXIT, SUPPLE: *Deus*.

SICUT JURAVI IN IRA MEA: SI INTROIBUNT... Hoc textu probat quod fideles ingredierentur; idque probat argumento à contrario; quasi diceret: *Incredulis tantum negata est hæc requies promissa, quemadmodum testatur ipse Deus, in psal. dicens: Sicut juravi, et hæc nobis credentibus concedetur: quia sicut ab eâ excludit infidelitas, ita fides introducit in illam*.

ET QUIDEM OPERIBUS AB INSTITUTIONE: Græc., à *fundatione*, etc. His posterioribus verbis incipit explicare quæ sit illa requies, de qua loquitur Psaltes in loco citato, et in quam nos credentes ingressuri sumus. Triplex enim in Scripturis reperitur requies: requies sabbati; requies in terrâ promissâ; requies æternæ beatitudinis figurata per alias. Ostensurus ergo quod hanc æternam beatitudinem ingrediemur, si fidem

VERS. 5. — *Ingridiemur enim in requiem, qui credimus: quemadmodum dixit: Sicut juravi in ira mea: Si introibunt in requiem meam*: Nos igitur in requiem nobis promissam ingrediemur, si crediderimus: nam si infidelitas excludit; ergo fides introducit.

Qui quidem operibus ab institutione mundi perfectis, id est, factis. Est occupatio, per quam ascendit Apostolus ad explicandum anagogen sabbati, restare Christianis terram requiem in celo; q. d.: Duplex requies olim promissa fuit à Deo patribus nostris: prima requies fuit sabbati, quâ Deus in honorem et memoriam suæ creationis et quietis jussit homines quiescere ab operibus die septimo; secunda requies fuit in Chanaan; atqui David, psalm. 94, loquitur de tertiâ requie in celo, eamque promittit fidelibus et Christianis, si in fide Christi persistant.

VERS. 4. — *Dixit enim in quodam loco (Genes. 2)*

vivam et operantem habuerimus, ostendit primò, quod Dei verba in citato psalmo non possint intelligi de requie sabbati; deinde v. 8 ostendit quod nec de requie in Palestinâ; hæc ergo verba Dei: *Si introibunt in requiem meam*, de requie dici septimâ, seu sabbati, non intelliguntur, quia Deus ea per os David dixit, operibus à primâ mundi constitutione completis; ergo longè postquam homines in illam sabbati requiem erant induci.

VERS. 4. — *DIXIT ENIM...*, id est, de hæc enim sabbati quiete loquens Scriptura dixit: *Et requievit Deus...*, hocque ab initio mundi, completis operibus creationis.

IN QUODAM LOCO: Græc., *alicubi*, scilicet Genes. 2, v. 2. Sed quia Hebræis in Scripturâ versatissimis, et eam ferè totam memoriter scientibus, loquitur, nec librum citat, nec capit.

VERS. 5. — *ET IN ISTO RURSUM...*, id est, post multa autem secula, rursus in psalmo jam sæpe citato, requies indicatur, in quam admittuntur fideles, à quâ excludantur infideles; hæc ergo requies, de qua in psalmo, alia est à primâ, de qua in Genesi; Deus ergo præter requiem sabbati aliam habet requiem, à quâ excludat incredulos, dicens: *SI INTROIBUNT IN REQUIEM MEAM*.

VERS. 6. — *QUONIAM ERGO SUPEREST INTROIRE QUODAM...* id est, quandoquidem ergo, ut ex verbis Davidicis colligitur, alia superest requies, in quam quidam à Deo sunt introducendi: *Superest introire quodam*, id est, futurum est ut quidam introeant, seu introducenti sunt.

ET II, id est, et Israelite, quibus prioribus annuntiata est; Græc.: *et ipsi, prius annuntiatione moniti non introierunt*; id est, et illi quibus prius annuntiata est, scilicet sub figurâ quietis in terrâ promissâ, ab eâ fuerunt exclusi, propter incredulitatem suam.

VERS. 7. — *ITERUM TERMINAT*: Syr.: *Rursus diem altum præfinit*, id est, determinat, seu designat quoddam aliud tempus, quod vocat diem, hodie, in David psal. citato, dicens:

POST TANTUM TEMPORIS, quod inter Moysen et Davidem intercessit,

SICUT SUPRA DICTUM EST, cap. 3, v. 7, 8, etc.: *Hodie*, in hoc tempore, si VOCEM DOMINI, ne sitis ipsi reo, in hoc tempore, si VOCEM DOMINI, ne sitis ipsi reo, etc. Jussit Deus homines quiescere in sabbato, quia ipse eodem die quievit ab operibus suis.

VERS. 5. — *Et in isto rursum*, etc. Ac rursum, inquit, in hoc psalmi loco, idque post tot secula ab orbe condito, dicit Scriptura ex Dei personâ: *Si introibunt in requiem meam*. Nota rursus; q. d.: Præter requiem sabbati habet Deus aliam requiem, quam hominibus præparavit, et à quâ incredulos excludit.

VERS. 6. — *Quoniam ergo superest introire quodam in (requiem) illam*, etc., itaque relinquuntur sabbatissimus.

VERS. 7. — *Iterum terminat diem quemdam*, etc. Terminat, id est, præfinit et determinat, hoc est, signat quoddam spatium temporis, scilicet, hodie, puta tempus vitæ nostræ, quo possumus intrare in hanc Dei requiem, ut auscultemus Deo ducenti nos in requiem suam, puta in celo æternam, quam nobis præstat Jesus Christus, per Josue adumbratus.

belles et increduli. Paucioribus verbis: Quia superest alia requies, à quâ exclusi fuerunt Judæi increduli; hinc Deus, ne vacua remaneat illa requies, fideles, id est, Christianos invitavit ad illam, dicens per Davidem: *Hodie si vocem Domini admeritis*, etc. *Post tantum temporis*, quo scilicet facta fuit terræ promissæ distributio. His verbis indicat etiam quod de quiete in hac terrâ non agitur in psalmo, sed de aliâ per hanc figuratâ. *Iterum terminat diem*, id est, spatium vitæ nostræ, quo, si Deo obedierimus, introibimus in requiem Dei.

VERS. 8. — *NAM SI EIS JESUS*: Syr. addit: *Filius Nun*, id est, Josue, eis, id est, antiquis Israelitis.

REQUIEM PRÆSTITISSET, de qua Spiritus sanctus in sensu sublimiore et mystico intelligit verba Davidis in psal. 94, profero nungam idem Spiritus sanctus.

POSTHAC, adverbium, id est, postea; Græc., *post hæc*, seu post illud tempus, requiem alteram pollicetur, nec de ALIA die loqueretur; quia Judæi terram promissam possidebant, cum David dicebat: *Hodie si vocem...*

VERS. 9. — *ITAQVE RELINQUITUR SABBATISSIMUS POPELO DEI*. Conclusio ex dictis. Cum nec de requie sabbati, nec de requie in Palestinâ loquatur David in psalmo citato, restat igitur alia major et præstantior requies, indicata per sabbatum et figurata per quietem in terrâ promissâ: scilicet æterna futuri seculi quietes, quæ benè vocatur sabbatum, quia

VERS. 10. — *QUI ENIM INGRESSUS EST IN REQUIEM EIUS...* Quicumque in illam æternam et celestem requiem ingressus est, ILLE QUIESCIT ab omni labore et opere, SICUT Deus die septimâ requievit ab opere; quies ergo Dei, nostræ quietis æternæ est exemplar.

O felix iò æterna Dei requies! omnibus promissa, ab omnibus ferè neglecta et quasi oblitâ, mentem meam imple, cor meum posside, totam animam sic occupa, ut tui nunquam obliviscar; sed ad te continue anhelas et aspirans, Christo fide vivâ et operante credam et obediam, siquæ, tui felici possessione quies frustatus non inveniar.

VERS. 11. — *FESTINEMUS ERGO INGRESI IN ILLAM REQUIEM...* Indicât requie ad quam nos Deus vocat, nunc ad illam nos urget et accendit. *Festinemus*, Græc., *studeamus*, id est, emittamur, totisque contendamus animis, illam assequi et in illam ingredi.

UT NE IN IDIPIUM QUIS INCIDAT... Caveamus ne eo-

VERS. 8, 9. — *Nam si eis Jesus (Josue) requiem præstitisset...* Itaque relinquuntur sabbatissimus populo Dei, id est: Ex dictis sequitur, aliud sabbatum, id est, aliam requiem, reliqui et restare populo fidelis et christiano, puta requiem, gaudium et sollemnem celestem, figuratam per quietem et festum sabbati veteris et Judaici.

VERS. 10. — *Qui enim ingressus est in requiem ejus*, etc. Revera illa est requies ubi fugit dolor, tristitia, gemitus, etc.

VERS. 11. — *Festinemus ergo ingredi in illam requiem*; q. d.: Dum in vitâ hujus deserto, Instar Hebræorum, peregrinamur et tendimus ad requiem et terram promissam in cælis, non consistamus; non respectemus, non lassemur, non eadem animo ab labore, et hostium incursum ac persecutiones, sed

dem concidamus modo quo veteres Hebræi, qui Deo non crederentur. Ad hoc ostenduntur nobis præterita poenæ aliorum, ut caveamus, ait D. Thomas. Credamus itaque verbo Dei nobis annuntiatum, ne pereamus cum incredulis. Horrendum enim est Dei iudicium. Vivus est sermo Dei, etc.

Observatio moralis.

Festinandum est, ait D. Thomas, hic, primò, quia longinqua via; secundo, quia tempus est valde breve; tertio, quia urget Christi vocatio per charitatis stimulum; quarto, quia periculum in morâ, ut patet in fatuis virginibus. Matth. 25. D. Chrysostomus hic in morali, hom. 7, ait cursu, eoque vehementer opus esse, et quò seniores et celo viciniores sumus, eò magis et concitatius currere debere; quod illustrat similitudine currentis in stadio, qui ad præmium attentus, non consistit, non languet metæ vicinus, sed cursum intendit. Attende quod Hebræi jam ferè totam deserti longitudinem emensi, et terræ promissæ jam vicini, ob suam de Deo diffidentiam, retroacti sunt, et ab eâ exclusi. *Timeamus ne in idiipsum incidamus incredulitatis exemplum. Festinemus ergo...*, non immoremur hesitantes.

Ad hoc, o Deus, adauge fidem et charitatis ardorem accende et dilata cor meum: *viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum*.

VERS. 12. — *VIVUS EST ENIM SERMO DEI...*

Observatio litterata.

In hujus loci explicatione bipartiantur interpretes. Aliqui enim totum hunc locum explicant de verbo Dei ad homines prolato, præcipue evangelico; alii de Christo, æterno Dei Verbo.

Juxta primos, hic sensus est: *Denam operam ingrediendi in requiem; credamus verbo nobis evangelizato, ne cum incredulis pereamus; nec enim verbum Dei nunc minoris est virtutis et efficaciam quam olim. Si ergo omnis tunc pravariatio justam accepit mercedem, ita nunc accidit nobis, si tantam neglexerimus salutem*. Ut autem omnia ad prædictum verbo Dei, tribunt sermoni quod Dei proprium est. Hujus opinionis est Estius. Videatur.

Juxta alios, sensus hic est: *Credamus Dei Verbo, etc., ne pereamus, etc.; quidquid enim Christus, Verbum Dei, Filius Dei, propheta, doctorque noster, vide cap. 1, v. 1, nobis locutus est, sive promittens,*

forti et constanti animo pergamus, imò festinemus ingredi in illam requiem.

Ut ne in idiipsum quis incidat incredulitatis exemplum, id est: Ne quis fiat infidelitatis exemplum, quale scilicet fuerunt Hebræi: ne quis ob incredulitatem corruat, ut illi corruerunt et prostrati sunt in deserto.

VERS. 12. — *Vivus est enim sermo Dei et efficax*, id est: Non est otiosus, aut actionis expertus, ut eâ quæ mortua sunt; non est irritus, non frustratur effectu suo, quemadmodum nostris verbis sæpe contingit, sed vivit, ac vim suam exerit in reddendis tam præmissis quam supplicis comminatis.

Et penetrabit omni gladio accipit. Est igitur sermo Dei quovis accipit gladio penetrantior, quia Deus qui nobis loquitur, oculis suæ cognitionis omnia pe-

sive comminans, illud efficiet, quia vivus et omnipotens; et consequenter incredulos damnabit, fideles alvabit.

Hunc sequor sensum, tum quia, cap. 4, v. 4, Christus indicatur Verbum Dei: *Locutus est nobis in Filio*; tum quia totus v. 43 non potest nisi coactè de verbo Dei prolato explicari.

Singula attende verba: *Etenim*; hæc particula hunc versum necit cum præcedente, datque rationem ob quam Hebræi debeant timere ne suâ infidelitate puniantur sicut patres eorum. Ratio autem est, quia Christus *vivus est*, vita et fons vite, Deus vivus, vide capitis 5, v. 12, et consequenter omnia videns, omnia penetrans, falli non potest.

ET EFFICAX: *Syr.*, omnino efficax, id est, omnipotenter agens, seu efficaciter exequens quicquid aut promisit, aut comminatus est.

PENETRABILIOR: *Syr.*, longèque penetrantior. Hoc penetrans dicitur quod ingreditur profunda rei; nihil autem tam profundum quod Christus non penetrat; ad intima pervadit.

OMNI GLADIO ANCIPI: *Græc.*, διατομα, qui duo habet ora, seu utraq; parte acutus, in utramque partem secans;

ET PERTINGENS USQUE AD DIVISIONEM ANIMÆ, id est, suâ penetratione dividens animam à spiritu; id est, distinguens cogitationes et motus animæ, seu partis animalis, à cogitationibus et actibus spiritus, seu partis superioris; et consequenter omnia quæ sunt in homine magis unita distinctissimè cognoscens.

COMPAGUM QUOQUE AC MEDULLARUM. Per hæc, quæ sunt in corpore nostro intima, intellige animi nostri abditissima oculis Christi patere.

ET DISCRETOR: *Græc.*, κριτικός, censor, id est, severè et exactè discernens, quâ intentione, quo fine cogitamus ac volumus.

VERS. 15. — ET NON EST ULLA CREATURA INVISIBILIS: *Græc.*, ἀφανής, inapparens, non manifesta, apud eum nulla latet hypocrisis.

SED OMNIA NUDA ET APERTA SUNT... Apertum plus dicit quam nudum. Nudum dicitur quod non est vestitum, apertum verò cujus viscera et intestina patent. Quod nudum est videtur in superficie, quod apertum est videtur in profundo: sicut fit in pennis maculatis, vel in corporibus humanis, quæ à chirurgo dissecantur anatomicè.

netrat, et ad intima quæque pervadit, multo magis quam gladius anceps acie suâ penetrare queat usque ad abstrusa viscera; tum verò ob id etiam, quia transgressiones quantūvis occultas acerrimè puniet. In hoc ergo similitudine duo quedam attenduntur: ut enim gladius penetrat et lædit, ita sermo Dei intuetur et punit. Itaque significatur cognitio non nuda, sed qualis est iudicis examinantis et cognoscentis ut punit.

Et pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus, compagum quoque ac medullarum; q. d.: Verbum hoc, sive sermo Dei, puta Filius, examinat et discernit motus et cogitationes tam animales quam spirituales. Compages quoque et medullas, id est, intimas hominum partes; quasi dicat: Omnia omnino etiam

AD QUEM... id est, de quo loquimur, *Syr.*: Cui reddunt rationem; D. Chrysostomus: Cui redduntur sumus actuum nostrorum rationem; id est, cui Verbo, tanquam nostro iudici, reddenda ratio fidei et vite nostræ; λόγος; non sermonem tantum significat, sed etiam rationem.

Observatio litteralis et moralis.

Metaphoricus est totus hic sermo, sed ad Apostoli scopum aptissimus. Postquam enim Christum prophetam, doctoremque nostrum, Moysi, Hebræorum doctorem et prophetæ, contulit et prætulit, postquam et requiem indicavit excellentiorem, quam suis Christus promisit et ad quam nos invitat, urgere volens Hebræos christianos, sed in fide vacillantes, ad perseverantiam in fide, ne, si patrum suorum sint imitatores, in simile cadant incredulitatis exemplum, terret eos, Christum illis exhibens, cui redduntur sunt fidei suæ rationem: at iudicem omnium tremendum, utpote qui semper vivit, semper omnia videt, semper omnia potest, etc., quem nullus potest fallere, nullus declinare.

Metaphoras autem sumit Apostolus à rebus quæ Hebræis erant notissimæ, à victimis et à sacrificiis. Levitæ in sacrificiis gladio utebantur ancipiti, quo discernabant in victimis quæ Dei essent, quæ hominum, alia pars enim Deo cedebat, alia sacerdotibus, alia iis pro quibus sacrificabatur. Hinc Christus iudex exhibetur, quasi peccatores iustitiæ Dei immolans, et idè gladio ancipiti comparatur, quia exactè discernit quæ Dei, quæ hominum, quæ bona, quæ mala, in singulo homine. Leviticus culter ad minima et intima, ad nervos et ad medullas victimarum pervenit, sic et Christus iudex intima, minima et abditissima penetrat animi. In sacrificiis non tantum victimarum abstrahatur pellis, sed sic aperiebantur viscera, ut omnia earum interiora paterent, sic in iudicio, non tantum nudi, sed aperti erimus: nihil erit occultum, sed Christus iudex, quasi chirurgus omnia intima anatomicè dissecans, cor et viscera nuda et aperta exhibebit omnibus, cogitationes, intentiones, consilia cordis.

Hæc quis non contremiscat? quis cum Propheta non clamet trebebundus: *Si iniquitates observaveris, Domine, Domine, quis sustinebit?* Psal. 129, 5: *Ab occultis meis munda me, et ab alienis parce servo tuo.* Psal. 18, 15.

abditissima et intima videt, penetrat, examinat, iudicat et vindicat Christus Dei Filius: nihil est tam absconditum quò non penetrant oculi et manus Christi.

Et discretor cogitationum et intentionum cordis. Scit et pervidet quid quisque cogitet et velit, et quo fine, perspicit fundum animæ nostræ, intima nostra desideria, hoc fine ut ea iudicet et præmiat, aut puniat et vindicet.

VERS. 15. — Et non est ulla creatura invisibilis in conspectu eius. Invisibilis, quasi dicat, inapparens, id est, quæ non sit manifesta et conspicua.

Omnia autem nuda et aperta sunt oculis eius. Ostendit etiam intimas animorum cogitationes Deo patere. Hinc etiam apparet cur post nuda dixerit aperta,

VERS. 14. — HABENTES ERGO PONTIFICEM MAGNUM...

Mirâ prudentiâ, ubi terruit Apostolus, statim spem erigit. Neigitur Hebræi ob suas infidelitates, Christo Iudici notas, desperent, aut nimium terreantur periculo punitionis, Christum illis exhibet ut Pontificem, Deo gratissimum, et erga nos misericordissimum, ad quem confugiant; itaque transit Apostolus ad Christi sacerdotium. Iucasque illum, ut Apostolum, cum Moysæ contulit, hocque longè majorem ostendit, melioremque nobis ab eo quietem promissam, quàm Iudæis à Moysæ; nunc Christum, ut Pontificem, cum Aaron confert, huiusque longè præfert; hoc tamen quasi tacitè, ne videatur Iudæis cum lege bellum agere, ait Theodoretus. Infra tamen, cap. 7, expressius præfert.

Theodoretus hic titulum habet, tom. 2.

Habentes ergo, id est, cum habeamus summum Pontificem, omni Aaronico sacerdote longè majorem atque præstantiorem.

QUI PENETRAVIT CELOS. Pontifex legalis transibat per atrium et per basilicam templi, usque ad intima penetrauit, scilicet, Sancta sanctorum. Christus, summo pontifice legali major, per aërem et ætherem transiens, penetravit celos, usque ad intima celorum pervenit.

JESUM FILIUM DEI, non adoptivum, sed consubstantialem, et eo nomine Deo gratissimum.

TENEAMUS CONFSSIONEM, id est, firmiter illius fidem teneamus, quam professi sumus in baptismo, in eaque perseveremus.

VERS. 15. — NON ENIM HABEMUS PONTIFICEM... Non autem tanti Pontificis nostri supradicta majestas deterrat Hebræos, statim Apostolus ostendit illius erga nos propensionem et ad miserendum promptitudinem, ex eo quòd omnibus modis sicut et nos tentatus est, atque afflictus. Repetit quæ dixit cap. 2, v. 18.

PRO SIMILITUDINE: *Græc.*, juxta similitudinem,

nam plus est aperta quam nuda; nudum enim dicitur quòd non est vestitum aut velatum, apertum verò cujus etiam interiora conspiciuntur.

Ad quem nobis sermo, id est, de quo Dei sermo nobis institutus est. Græci sic exponunt: *Cui sermonei Dei, id est, Filio Dei, redduntur sumus rationem omnium actionum et cogitationum nostrarum.*

VERS. 14. — Habentes ergo pontificem magnum, etc.; q. d.: Agite, Hebræi, persistite in fide Christi, ad requiem in oculis properate, faciliè eos concedemus et penetrabimus, duce Christo, qui eos penetravit, eosque nobis pervios fecit, dummodo confessionem, id est, professionem, scilicet fidei et spei nostræ, constanter retineamus.

VERS. 15. — Non enim habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris; tentatum per omnia, id est, per omnes infirmitates nostras; absque peccato, id est, excepto peccato.

VERS. 16. — Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ; q. d.: Cum habeamus Christum Ponti-

supple nostram: *Syrus*, sicut et nos, seu similiter ac nos.

ABSQUE PECCATO, id est, excepto peccato, cui nunquam fuit obnoxius.

VERS. 16. — ADEAMUS ERGO CUM FIDUCIA: *Syr.*, revelato oculo, id est, talem igitur nacti Pontificem, Deo gratissimum, quia Filius Dei; nobis misericordissimum, quia nostras expertus est infirmitates, accedamus cum fiducia et plenâ spe in ipsum, seu ipsius et potentia apud Deum, et bonitate in nos, freti.

AD THRONUM GRATIÆ. *Syrus* addit ipsius; juxta quam lectionem benè posset intelligi tribunal penitentia, à Christo institutum in Ecclesiâ; hic enim thronus, verò thronus est gratiæ Christi; sed juxta Græcum, nostram Vulgatam, et omnes alias versiones, Arabicam, Æthiopicam: *Ad thronum gratiæ*, id est, ad thronum Dei, qui dicitur thronus gratiæ, seu gratiosus, quia Christus Pontifex noster juxta illum, hic, sicut et alibi, representatur *interpellans pro nobis*. Dicitur etiam nunc thronus gratiæ, seu misericordiæ, quia toto vita nostræ tempore Deus nobis misereri paratus est, ob Christi mediatoris nostri merita; ad differentiam throni iustitiæ, in quo sedere concipitur ut iudex, in fine vite et mundi. *Nunc est tempus miserendi ejus: accedamus ergo, etc.*

UT MISERICORDIAM, id est, peccatorum remissionem, etc.

ET GRATIAM IN AUXILIO OPPORTUNO. *Græc.*, in opportuno auxilium: *Syr.*, ad auxilium in tempore afflictionis, id est, auxilium opportunum, seu gratiam auxiliantem in tempore opportuno, tempore scilicet tentationis. *Accedamus ergo cum fiducia* per Christum assequendi misericordiam seu remissionem peccatorum pro præterito; et obtinendi gratiam ad vitanda peccata et ad bona opera facienda in præseenti et in futuro. *Accedentes ad Deum recordemur quòd pontificem, mediatorum, advocatum habemus apud Patrem; et ipse est propitiatio pro peccatis nostris;* etc., Joan. 2, v. 2 et 5.

ficiem, qui ita condelet et compattatur omnibus infirmitatibus nostris, non timidi, non diffidentes, sed audacter et fidenter, eum in caelesti throno ad dexteram Patris consistentem et regnantem adream et invocemus in omni tentatione, tribulatione et persecutione; jam enim placabilis sedet in throno gratiæ, postea terribilis sessurus est in throno iudicis, inquit Theophylactus.

Ut misericordiam consequamur, scilicet à Deo per Christum pontificem et intercessorem nostrum.

Et gratiam invenimus in auxilio opportuno; q. d.: Ut si in peccatum lapsi sumus, illius veniam misericorditer à Christo consequamur; rursum ut gratiam inveniamus, id est, ut Christi gratiam, favorem et benevolentiam nobis conciliemus. In auxilio opportuno, ut scilicet opportuno tempore, puta tempore tentationis et persecutionis, cum Christi auxilio indigemus, illud ipse nobis conferat, ad omnes difficultates fortiter superandas.

Corollarium pietatis, seu in hoc capite ad pietatem maximè notanda, et ad præxam redigenda.

Relinquitur Sabbatismus populo Dei; v. 9.

1° De hac æternæ requiæ sæpè cogita, et frequenter circa eam actus exerce fidei. Ad æternam Dei requiem creatus sum ! O felix requiæ ! quando te fruor ! *Pater noster qui es in cælis, etc., adveniat regnum tuum.*

2° Recordare quòd fides sit ingressus in illum; v. 5 : *Ingrédimur in requiem credentes*, at credentes fide vivâ, et per charitatem operante. Crede itaque, dilige ; credens, diligens operare, patere.

3° Tota hæc vita præsens, hodiè, v. 7, seu dies est nobis data ad hanc requiem promerendam, per actus fidei, spei, charitatis, et per opera bona virtutibus his animata ; hæc ergo totam diem insume laboriosus ; et cave ne tibi dicatur : *Quid stas totè die otiosus ?*

4° Dies dominica ad hunc sacrum laborem specialiter destinata ; frequentius in eâ cogitandum de æternâ requiæ, et charitas ardentius exercenda. Hæc dies dominica figura est æternæ requiæ in Deo : in hac post hujus vitæ labores quiescemus in Domino. Sic in sabbato à laboribus corporalibus, ab operibus servilibus, id est, peccatis cessandum, et in Deo per pietatem quiescendum : qui peccat, sabbatum violat ; è contra qui nunc à peccatis cessavit, et in Deo per charitatem quiescit, hic sabbatum æternum incipit ; qui verò creaturis adhæret, et in illis quiescit, æternâ Dei requiæ indignum se præbet. In Deo solo vera requiæ ; extra Deum ubique inquietudo ; itaque

CAPIT. V.

1. Omnis namque pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in iis quæ sunt ad Deum, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis :

2. Qui condolere possit iis qui ignorant et errant : quoniam et ipse circumdatus est infirmitate,

3. Et propterea debet, quemadmodum pro populo, ita etiam et pro semetipso offerre pro peccatis.

4. Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron.

5. Sic et Christus non semetipsum clarificavit ut pontifex feret ; sed qui locutus est ad eum : *Filius meus es tu, ego hodiè genui te :*

6. Quemadmodum et in alio loco dicit : *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.*

7. Qui in diebus carnis suæ preces supplicationesque ad eum qui possit illum salvum facere à morte, cum clamore valido et lacrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia.

8. Et quidem cum esset Filius Dei, didicit ex iis quæ passus est obedientiam :

9. Et consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ ;

10. Appellatus à Deo pontifex juxta ordinem Melchisedech.

11. De quo nobis grandis sermo et ininterpretabilis ad dicendum : quoniam imbecilles facti estis ad audiendum.

12. Etenim cum deberetis magistri esse propter

in Deo quiesce per fidem, per charitatem, per orationem, per divini verbi lectionem, et assiduam meditationem. Hoc veri sabbati initium.

3° Festina in illam requiem ingredi, v. 2 ; cave scordiam ; sicut in stadio curre, et quò vicinior es celo palmanque quasi tangis, eò concitatus curre. Tot Israelitas terræ promissæ jam vicinos, ab eâ tamen exclusos videns, time, et tremebundus ora sæpè cum Davide : *Ne projicias me in tempore senectutis cum defecerit virtus mea ; Deus, ne derelinquas me.* Psal. 70.

PRÆXIS.

Ad fervorem excitandum, languoremque vitandum, duplicem sæpè cogita thronum Christi : thronum gratiæ, in quo nunc sedet misericordiam pro te implorans ; thronum justitiæ, in quo sedebit aliquando, vitæ rationem à te exposciturus. Nunc, ut Pontifex misericordissimus, tuis compatitur infirmitatibus, auxilium suum offert tibi : *Semper violt ad interpellandum pro nobis* ; Heb. 7, 25 ; at brevi è throno gratiæ surgens, sedebit in throno judicii, te judicaturus in justitiâ et in veritate. *In veritate, quia omnia nuda et aperta, etc., omnia videns, omnia penetrans, etc., falli non potest ; in æquitate, quia æquus et omnipotens est, semper vivens, semper omnipotens, semper punire valens.*

Hoc ut vitemus, adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ, etc., eique fideliter serviamus.

CHAPITRE V.

1. Car tout pontife est pris d'entre les hommes et est établi pour les hommes, en ce qui regarde le culte de Dieu, afin qu'il offre des dons et des sacrifices pour les péchés,

2. Et qu'il puisse être touché de compassion pour ceux qui pèchent par ignorance ou par erreur, comme étant lui-même environné de faiblesse.

3. (Et c'est ce qui l'oblige d'offrir pour lui-même, aussi bien que pour le peuple, les sacrifices pour l'expiation des péchés.)

4. Et nul ne s'attribue à soi-même cet honneur ; mais il faut y être appelé de Dieu comme Aaron.

5. Ainsi Jésus-Christ ne s'est point élevé de lui-même à la dignité de souverain pontife, mais il l'a reçue de celui qui lui a dit : *Vous êtes mon Fils, je vous ai engendré aujourd'hui.*

6. Comme il lui a dit dans un autre endroit : *Vous êtes le prêtre éternel selon l'ordre de Melchisedech :*

7. Aussi durant les jours de sa chair, ayant offert, avec un grand cri et avec larmes, ses prières et ses supplications à celui qui pouvait le tirer de la mort, il a été exaucé de son humble respect pour son Père.

8. Et quoiqu'il fût le Fils de Dieu, il a appris l'obéissance par tout ce qu'il a souffert !

9. Et par sa consommation il est devenu l'auteur du salut éternel pour tous ceux qui lui obéissent ;

10. Dieu l'ayant déclaré pontife selon l'ordre de Melchisedech.

11. Sur quoi nous aurions beaucoup de choses à dire, mais qu'il est difficile de bien expliquer, parce que vous vous êtes rendus peu capables de les entendre.

12. Car au lieu que, depuis le temps qu'on vous

tempus, rursum indigetis ut vos doceamini quæ sint elementa exordii sermonum Dei ; et facti estis quibus lacte opus sit, non solido cibo.

13. Omnis enim qui lactis est particeps, expertus est sermonis justitiæ : parvulus enim est.

14. Perfectiorum autem est solidus cibus ; eorum qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali.

ANALYSIS.

Probaturus quod capite quarto, v. 14, dixit, Christum Pontificem esse, quasdam assignat veri pontificis notas : primam, à naturâ, ex hominibus, v. 1 ; secundam, ab officio, ut offerat, v. 1 ; tertiam, ab affectu, qui peccatoribus compatiatur, v. 2 ; quartam, ab electione, v. 4, qui vocatur. In harum pontificis notarum applicatione, primam ut satis cognitam supponit Apostolus ; secundam differt, fusiùs acturus de eâ. Duas alius hic applicat Christo, incipiens ab ultimâ.

Versu itaque quinto probat ex Scripturis Christum sibi non arrogasse pontificatum, sed ad illum fuisse elevatum à Deo, et quidem Patre suo, v. 5 et 6.

V. 7 et 8, tertiam applicat pontificis notam, ostendit

PARAPHRASIS.

1. Ut Christum verò Pontificem esse noscatis, et per eum ad Dei misericordiam recurratis, has observate pontificis notas : Omnis pontifex ex hominibus numero selectus, constituitur quasi medius inter ipsos et Deum, ad res ipsorum apud Deum agendas, ut offerat Deo populi dona, et sacrificia pro peccatis à lege præscripta.

2. Qui pronus et facilis sit ad condolendum peccatoribus ex ignorantia et errore seductis, suæ propriæ memor infirmitatis ; etenim et ipse, sicut alii, suâ circumdatus est et quasi indutus infirmitate.

3. Et ob hanc causam debet ex præscripto legis, Lev. 4, 5, Aaronicus sacerdos pro suis peccatis immolare, quemadmodum et pro populi peccatis hostias immolat.

4. Porrò nullus legitimus pontifex pontificalem sibi dignitatem arbitrato suo vindicat, sed ille legitimus est, quem Deus tanto destinat officio ; sicut Aaron divino vocatus est iudicio.

5. Christus ergo verus Pontifex, qui semetipsum ad pontificatum non extulit, sed Pater æternus, qui primò Jesum verè Filium suum naturalem agnovit, cum in psal. 2 dixit ei : *Filius meus es tu, ego hodiè genui te.*

6. Deinde et sacerdotalem contulit ei dignitatem, quemadmodum in alio psal. 109, dicit : *Tu, Fili mi, sacerdos es in æternum, secundum ordinem Melchisedech.* (Ecce divinum Christi Pontificis ordinationem ; hunc Pontificem nunc videte pro semetipso orantem.)

7. Cum adhuc in hac nostrâ infirmâ et mortali carne viveret, preces, easque valde submissas obtulit Deo Patri, qui poterat illum à morte suscitare ;

instruit, vous devriez déjà être maîtres, vous auriez encore besoin qu'on vous apprît les premiers éléments par où l'on commence d'expliquer la parole de Dieu ; et vous êtes devenus comme des personnes à qui on ne devrait donner que du lait, et non une nourriture solide.

13. Or quiconque n'est nourri que de lait est incapable d'entendre les discours de la justice, comme étant encore enfant.

14. Mais la nourriture solide est pour les parfaits, pour ceux dont l'esprit, par un long exercice, s'est accoutumé à discerner le bien et le mal.

dit et quòd in nostrâ constitutus infirmitate, oravit pro se et pro nobis ; utque fieret ad miserendum promitur, pati, obedire voluit, experientiâ nosse quam arduum sit obedire.

V. 9, per passiones itaque consummatus, obedientiæ suæ merito, factus est nobis causa salutis æternæ, et declaratus Pontifex secundum ordinem Melchisedech, v. 10.

De hoc ordine et sacerdotio multa hic haberet dicenda, at differt tantisper ob auditorum infirmitatem, quos increpat, ut eorum attentionem acuat, v. 12, 13, 14, et ad perfectiora excitet, ut patet in capite sexto.

obtulit, inquam, ingenti affectu, voce magnâ clamans, et præ dolore illicrymans ; exauditus est pro sua ergo Patrem reverentia, et pro paternâ tam venerandâ Pontificis reverentia. (Videte et nobis condolentem.)

8. Quamvis esset Dei Filius, et quidem naturalis, cui felicitas et gloria connaturalis erat ; pati tamen elegit et humiliari ; et experiri quàm sit arduum usque ad mortem obedire.

9. Per passiones ergo consummatus, obedientiæ suæ merito factus est omnibus sibi obedientibus causa salutis æternæ, quam nobis in cruce moriens promeruit.

10. Declaratus à Deo Pontifex in æternum juxta ordinem Melchisedech.

11. De quo Melchisedech, et de ejus cum Christo similitudine, multa habere debetis dicenda, sed que vobis essent intellectu difficilia ; quoniam ob tubantem fidem vestram segnes facti estis in addiscendo Dei verbo.

12. Etenim cum tot annis jam Christum professi sitis, ejusque Evangelium audieritis, ut pro temporis modo deberetis aliorum doctores esse, rursum indigetis ut ego vos doceam elementa ejusdem Evangelii, siquæ more parvulorum, lacte nutriendi estis, non solido cibo.

13. Porrò qui parvili adhuc indigent instructione, si incapax est doctrine, que de perfectâ justitiâ et de sanctitate christianâ traditur perfectis :

14. His enim velut adultis, solidus datur cibus ; perfectos autem voco eos qui longo usu, velut habitu inducto, mentem habent habitam quâ bonum et malum discernant.

VERS. 1. — OMNIS NAMQUE PONTIFEX... Particula nam hec necit cum precedentibus, et indicat quod Apostolus probet hic quod cap. 4, v. 14, dixit, Christum esse pontificem, etc., et ad eum cum fiducia accedendum. Probat autem ostendendo quod Christus habeat, et quidem excellentissimo modo, quæ ad verum pontificem, requiruntur.

OMNIS PONTIFEX EX HOMINIBUS ASSUMPTUS. Juxta Græc., *assumptus*, est presentis temporis, assumitur: Syr., *est ex hominibus*: Æthiop., *ex hominibus assumitur*, id est, ex hominum numero assumitur; nec enim in munus obeunt angeli.

PRO HOMINIBUS, id est, ut eorum causam agat. CONSTITUITUR IN HIS QUÆ SUNT AD DEUM, id est, quasi medius inter homines et Deum, ad res hominum apud Deum agendas.

UT OFFERAT DONA, quæ scilicet populus offert sponte Deo, quibus illum ut omnium honorum auctorem et largitorem palmam proficitur.

ETS ACRIFICIA PRO PECCATIS, à lego præscripta. Vide Levit. 4, 5, 6, 7. Erant et alia sacrificia, et alia sacerdotalia munia, sed generalitatem pro aliquas species hic explicat Apostolus.

VERS. 2. — QUI CONDOLERE: Græcè, *μετριοπάθειν*, mensuratè pati potens, *δυσχερὲς*, id est, idoneus, pronus ad compatiendum et miserendum peccatoribus.

IS QUI IGNORANT, id est, qui ex ignorantia peccant, ET ERANT, extra viam mandatorum. Hoc ad omnes extenditur peccatores, ait Theophylactus; quia, inquit, omnium peccator, tempore transactionis, peccati tenebris circumfusus, ignorantia et errore languet, voluptatis illecebris præcipitatus.

QUONIAM ET IPSE CIRCUMDATUS EST, Syr., *indutus est*, INFIRMITATE, id est, suam ipse, sicut et alii, circumfert infirmitatem; suæ itaque imbecillitatis et ad peccandum proclivitatis memor, compatiatur aliis.

VERS. 5. — ET PROPTEREA: Græcè, *et propter hanc*, scilicet infirmitatem, quæ et ipse circumdatus est,

DEBET, ex legis præscripto, Levit. 4, v. 5.

QUOMODUM PRO POPULI PECCATIS IMMOLAT, ita et pro suis immolare. Hinc et sacerdos in missâ percutiendus pectus, dicit altè voce: *Nobis quoque peccatoribus*. In hoc Christus excellit non Aaronicum tantummodò Pontificem, sed et omnem sacerdotem, quod non pro suis, sed tantum pro alienis peccatis oravit et obtulit. Ipse enim sanctus sanctorum: *Talis quippe decebat ut nobis esset Pontifex, sanctus, etc.*, cap. 7.

VERS. 1. — Omnis namque pontifex ex hominibus assumptus, etc. In iis quæ sunt ad Deum, id est; Ut hominum causam agat apud Deum, tanquam eorum mediator, pro eisque orat et interpellat.

VERS. 2. — Qui condolare possit iis qui ignorant et errant. Possit, id est, aptus, pronus, facilis sit ad condolendum. Condolare, id est, moderatè, leniter se gerere, ut scilicet peccantes non aspernetur, non irascatur, non excedat, sed ad eorum miseriam se dimittat, iis se humanum et benignum exhibeat.

Quoniam et ipse circumdatus est infirmitate, id est, infirmitatem etiam suam circumferi, sicut ceteri homines. Ubi Christum pontificem, ut peccati exper-

26. Conduclit autem nobis ratione allatâ, cap. 4, v. 15: *Tentatus per omnia.*

VERS. 4. — NEC QUISQUAM SUMIT SIBI HONOREM, scilicet pontificatus, id est, nemo verus et legitimus pontifex pontificalem sibi vindicat dignitatem.

SED QUI VOCATUR A DEO, vel immediatè, ut Aaron, apostoli; vel mediante ordinatione, quam Deus instituit.

VERS. 5. — SIC ET CHRISTUS... In quatuor primis versibus, quatuor veri pontificis expressi sunt quasi characteres. Quorum primus pontificis naturam indicat: ex hominibus assumitur et quasi dignior seligitur; secundus officium: ut offerat; tertius affectum compatiendi. Quartus divinam vocationem. Horum quatuor characterum primum Christo convenire, ut rem per se notam supponit Apostolus; ideò non probat hic quod sit homo. Secundum differt, de ipso fusiùs acturus, capite 7, 8 et 9. Duos reliquos characteres hic applicat Christo, ab ultimo incipiens. Probat ergo quod Christus pontificatum sibi non arrogavit, sed Pater æternus ei contulit, idque probat ex Scripturis.

NON SEMETIPSUM CLARIFICAVIT: Græc., *glorificavit*, id est, non semetipsum extulit ad gloriam pontificalem; illam non ambivit, non usurpavit;

SED QUI LOCUTUS EST... id est, sed Pater æternus, qui in psalm. 2 Jesum agnovit et glorificavit, ut Filium, dicens ei: *FILIUS MEVS ES TU NATURALIS, EGO MORI*, id est, in hoc æternitatis semper stans die, *GENITI*, ex meâ substantiâ. Vide cap. 1, v. 5.

A DEO NATUM ESSE, præparatio est ad hoc, ut à Deo etiam ordinatus sit, ait Theophylactus.

Eundem Jesum Pontificem constituit, et ut Pontificem glorificavit in alio psal., scilicet, 109.

Hæc psal. 2 citatio: *Filius meus es tu...*, secundum aliquos probat pontificatum Christo competere jure suæ generationis æternæ: quæ est quædam Christi primogenitura; primogeniti autem familiarum, ante legem erant familie suæ sacerdotes, ait D. Hieronymus, epist. ad Evagrium. Secundum alios, qui de hoc primogenitorum jure non satis conveniunt, hæc citatio D. Paulus non tam probat Christi sacerdotium quam ipsius Christi supra omnes sacerdotes excellentiam; utpote qui Dei Filius et Deus est. Alii quidem à Deo vocati sunt sed non à Deo Patre suo; Christus à Deo et quidem Patre suo.

VERS. 6. — QUOMODUM ET IN ALIO LOCO... psal.

tem Apostolus opponit hominibus infirmitatem habentibus, quos lex sacerdotes constituibat.

VERS. 3, 4. — *Et propterea debet...* Nec quisquam sumit sibi honorem, etc., scilicet quod debeat non se ingerere et instruere, sed assumi et eligi à Deo ad sacerdotium, sicut electus est Aaron ejusque posteri.

VERS. 5. — *Sic et Christus non semetipsum clarificavit ut pontifex feret*, id est, glorificavit, gloriam, claritatem et dignitatem non ambivit, non usurpavit, sed ad eam electus et evectus est à Deo Patre.

Sed qui locutus est ad eum, qui dixit ad Christum, psal. 2: *Filius meus es tu, ego hodie genui te.*

109, DICIT, IDEM PATER ÆTERNUS: TU ES SACERDOS SECUNDUM ORDINEM; SYR., *secundum similitudinem*, etc. Vide capite 7, v. 15. Hæc est formalis probatio quod Christus sit sacerdos et consequenter Pontifex summus: quis enim Filiò Dei præponeretur? A Deo Patre suo vocatus, ordinatus et consecratus est Pontifex.

Videamus nunc divinum hunc Pontificem in nostrâ infirmitate constitutum, pro semetipso orantem.

VERS. 7. — QUI IN DIEBUS CARNIS SUÆ; SYR., *cum carne indutus esset*, id est, qui Christus Pontifex noster, cum in hæc infirmâ et mortali carne adhuc viveret, malis obnoxius,

PRÆCES, SUPPLICATIONESQUE, id est, preces non vulgares, sed valde submissas. Supplicatio, à supplicandis, seu complicandis genibus, dicitur; *supplicationes* igitur sunt preces humillimæ.

AD EUM, id est, Patrem suum,

QUI POSSIT ILLUM SALVUM FACERE A MORTE; scilicet, illum à morte resuscitando,

OFFERENS; Græc., *cum obtulisset*,

CUM CLAMORE VALIDO ET LACRIMIS, præ dolore nimio,

EXAUDITUS EST PRO SUA REVERENTIA. In Græcò, non est *suâ*; sed et exauditus pro reverentiâ.

Observatio litteralis et dogmatica.

Plerique Latini reverentiam sumunt activè, seu exauditus est propter suam religiosam erga Patrem reverentiam, seu reverentiam quâ Christus Patrem suum prosequatur. Alii sumunt passivè, pro reverentiâ quâ Pater Christum, utpote sibi consubstantialem et coæqualem prosequatur. Alii utrumque jungunt: Tantâ reverentiâ Christus Pontifex noster Patrem suum exoravit, ut et ipse Pater tam venerandum Pontificem sit reveritus, et pro reverentiâ exaudierit. Ita D. Chrysostomus: Tanta, inquit, fuit ejus reverentiâ et pietas, ut ideò eum Deus revereretur. Theophylactus D. Chrysostomum sequitur.

Probabilius est quòd D. Paulus hic ad orationem aspiciat quâ Christus in cruce pendens, et semet-

VERS. 6. — *Quomodum et in alio loco dicit*: etc., scilicet Deus Pater ad Deum Filium hominem factum, cum eum elegit et constituit sacerdotem. Nota: Cum dicit Christum esse sacerdotem secundum ordinem, id est, ritum, Melchisedech, hoc ipso præfert Christum Aaroni; Melchisedech enim dignior fuit Aaron.

VERS. 7. — *Qui in diebus carnis suæ*; qui dum in carne hæc mortali et fragili inter homines viveret, *Præces supplicationesque ad eum qui possit illum salvum facere à morte, cum clamore valido et lacrimis offerens*; nusquam enim convenientius Christus pontifex noster pro suâ salute preces offerre Deo potuit, quàm ubi et semetipsum pro salute mundi Deo sacrificavit, hoc est, in arâ crucis, tanquam destinato sacrificii loco.

Exauditus est pro suâ reverentiâ; Christus à Deo exauditus est, pro eâ reverentiâ ac pietate quam erga Deum habebat, quâ nimirum dignus erat ut ab eo exaudiretur. Quæ oravit pro implendâ Patris voluntate circa passionem suam, ejusque fructum; scilicet,

ipsam ut Pontifex offerens pro salute mundi, oravit et pro se, ut per resurrectionem à morte eriperetur, sive cum clamavit voce magna: *Deus, Deus meus, respice in me: quare me dereliquisti?* sive etiam cum iterum clamans dixit: *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum*, scilicet immortali corpori statim restitendum. Ob quam orationem Christus pro triduum fuit à morte liberatus; circa hoc videtur Estius. Idem Estius probat *in manu tua commendo spiritum meum*, contra Calvinum et Beza traductum pro reverentiâ, contra Calvinum et Beza traductum: A metu, scilicet damnationis æternæ, in quo erat, inquit, Christus, dum clamavit: *Deus, Deus meus*, etc.; quod blasphemum, et à Cornelio à Lapide benè refutatur. Et sanè D. Chrysostomum, Theophylactum, et alios Græcos qui habent, pro reverentiâ, æquius est audire quàm nostras hæreticos.

Videamus Christum Pontificem nostrum nobis condolentem.

VERS. 8. — ET QUIDEM; Græc., *quamvis esset Filius*; Syr., *item*. Id est: quamvis ESSET DEI FILIUS, et quidem NATURALIS, cui consequenter connaturalis erat filicitas, gloria, libertas.

DIDICIT EX HIS QUÆ PASSUS EST, id est, pati tamen elegit, humiliari, obedire usque ad mortem, mortem autem crucis; sicut experientiâ didicit, seu expertus est, quàm grave sit et arduum pati et obedire.

VERS. 9. — ET CONSUMMATUS; SYR.: *Et sic perfectus redditus est*, id est, pro passionibus et obedientiam adductus in gloriam. Vide c. 2, v. 10: *Per passionem consummare.*

FACTUS EST OMNIBUS OBTEMPERANTIBUS SIBI, CAUSA SALUTIS ÆTERNÆ, quam in cruce patiens promeruit.

VERS. 10. — APPELLATUS A DEO PONTIFEX... SYR.: *Ac nominatus est à Deo*, etc., id est, constitutus et declaratus à Deo Pontifex, ob hoc scilicet sui sacrificium, quod ipsemet pro peccatis nostris ad Dei gloriam obtulit. Quia passus est, propterea appellatus est Pontifex, veluti semet ipse offerens, ait Theophylactus.

ut suâ passione et morte mereretur sibi resurrectionem à morte, nobis salutem tam corporis quàm animæ.

VERS. 8. — *Et quidem cum esset Filius Dei*, etc. Quamvis Filius esset, eoque solo nomine dignus quem Pater exaudiret, tamen, ut misericos fieret pontifex nobis ad Deum per eam quæ ex voluntate Patris passus est, obedientiam ostendit et exequit, quasi discipulus.

VERS. 9. — *Et consummatus*, etc.; consummatum dicit, non morte finitum, sed perfectum reddidit; est igitur sensus: Christum pro passionibus ad gloriam adductum, omnibus sibi quoque Evangelio obedientibus, causam et auctorem factum esse salutis æternæ. Quæ quidem obedientia consistit in observatione mandatorum Christi, quorum primum est, ut in eum credatur; nam obedientiam etiam ad fidem referri, patet ex aliis Scripturæ locis, ut Act. 6; Rom. 1 et 16.

VERS. 10. — *Appellatus à Deo*, etc.; q. d.: Christus nobis est causus salutis, quia à Deo constitutus et appellatus est pontifex noster, cum scilicet dixit ad

Ille itaque duplicem adverte Christi passionis effectum: nostram salutem, Christi claritatem, seu illius summi pontificatus declarationem. Adde tertium effectum, summam Dei gloriam. Hucusque animalia Deo oblata fuerant, hic Deus immolatur Deo; dignum sanæ Deo sacrificium.

Vers. 11. — De quo nobis grandis; Græc., *multus sermo*, id est, de quo Melchisedech, et de ejus cum Christo, cujus figura fuit, similitudine, multa vobis possem dicere.

Et interpretabilis ad dicendum; Græc., *Et difficultatis interpretata dicere*; Syr., *et explicata difficultas*; id est: Et quæ si dicerem, agrè et vix intelligeretis.

Quoniam imbecilles; Græc.: *Segnes facti estis auribus*; Syr.: *Quoniam infirmi estis auditu vestro*.

Hic erat locus de ordine Melchisedech agendi et convenientias explicandi quæ sunt inter hunc Melchisedech et Christum, at prudenter differt Apostolus propter infirmitatem auditorum, quos interim arguit ut eorum attentionem excitet et acuat. Hebræi facti fuerant segnes in addiscendo Dei verbo, forè ob persecutiones; probabilibus ob suam titubantem fidem.

Vers. 12. — Etenim cum deberetis esse magistri propter tempus... id est: Cum tandiu Evangelium audieritis, ut jam deberetis idonei esse ad illud alios docendum.

Rerum indigetis... adhuc tamen opus habetis ut ego vos doceam ejusdem Evangelii elementa, id est,

eum Deus, psal. 109: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*.

Vers. 11. — De quo nobis grandis sermo, etc.; q. d.: De Melchisedech multa et magna dicenda forent, sed vobis, o Hebræi, explicatu difficulta, quia ad hæc rudem et imbecilles estis; magis enim capitis Aaronem vestrum quam Melchisedech. *Imbecilles*, id est, segnes, ignavi negligentes facti estis ad audiendum et cognoscendum res christianas et divinas.

Vers. 12. — Etenim cum deberetis magistri esse propter tempus, id est, pro longitudine temporis, quo tam in lege Moysi quam in Christianismo estis eruditi, *Rerum indigetis ut vos doceamini quæ sunt elementa exordia sermonum Dei*; Græc., *elementa exordii sermonum Dei* vocat rudimenta à quibus initium sumitur instituenti homines in doctrinâ sacrâ.

Et facti estis quibus lacte opus est, id est, qui indigetis instructione infirmæ, simplicis et puerilis doctrine, de Christi humanitate, de baptismo, de resurrectione, de judicio;

Corollarium pietatis, seu in hoc capite ad pietatem maxime notanda, et ad praxim redigenda.

1º Omnis Dei et Ecclesiæ minister attendat ad ea quæ in primis versibus de pontifice dicuntur, ut illa sibi propria faciat: *Omnis pontifex ex hominibus*; v. 4. Sacerdos itaque recordetur se hominem esse, et consequenter peccatorem: *Pro hominibus constituitur*; v. 4. Recordetur et se pro hominibus, seu peccatoribus esse constitutum inter ipsos et Deum, quasi medium; ut divina referat ad homines, et homines ad divina traducat: homines ergo doceat verbis, et factis edificet, seu verbo et exemplo ducat ad Deum: *In iis*

prima principia, rudimenta, symbolum fidei christianæ;

*Et facti estis quibus lacte opus sit... Alia similitudine idem explicat; quasi diceret: Sicque more parvulorum lacte nutriendi estis, non solido cibo.

Vers. 13. — Omnis enim qui lactis est particeps, supple tantum, seu qui rudem tantum et facilem fidei doctrinam capere potest,

Expers est sermonis iustitiae; Græc., *inexpertus*, id est, incapax est doctrinæ, quæ de perfectâ iustitiâ et sanctitate traditur sapientibus et perfectis.

Parvulus enim est in Christianismo; Græc., *infans*, infans autem lac tantum convenit.

Vers. 14. — Perfectorum autem est solidus cibus, id est, adularum verò, seu eorum, qui in Christianismo profecerunt, solida et perfecta doctrina, seu sublimiora mysteria sunt; ad eos pertinent, illis traduntur.

Eorum, scilicet, seu illos voco perfectos,

Qui pro consuetudine; Græc., *per habitum*, scilicet discendi, meditando, docendi,

Exercitatus habent sensus, scilicet internos, seu intellectum; Græc., *sensoria*, quæ propriè sensus externos significant; et ad animum translata, significant mentem, intellectum exercitatum et habilem ad discretionem boni et mali, ad discernendum quid bonum, quid malum, quid catholicum, quid hæreticum.

Non solido cibo, id est, non aliori et perfectiori eruditione de Christi divinitate, de Melchisedech, de perfectione christianâ.

Vers. 13. — Omnis enim qui lactis est particeps, id est, qui puerili institutione et doctrinâ est erudiendus et fovendus, *expers*, id est, inexpertus, rudis, imperitus, *est sermonis iustitiæ*, id est, sermonis qui sit de perfectâ iustitiâ et sanctitate; hic enim solis perfectis convenit. Ita Theophyl. et Anselm.

Parvulus enim est, id est, infans, scilicet in Christo et Christianismo.

Vers. 14. — Perfectorum autem est solidus cibus, id est, solida et perfecta doctrina et institutio.

Eorum qui pro consuetudine exercitatus habent sensus ad discretionem boni ac mali. Perfectos, inquit, eos voco qui longo usu, velut habitu comparato, mentem habent exercitatum ad discernendum in unaqueque re quid bonum sit, quid malum, verum et falsum, quæ de doctrinâ ad fidem pertinente, potissimum sermo est.

que sunt ad Deum; v. 1. Recordetur et se ideò constitutum esse sacerdotem, ut pro peccatoribus oret, poenitentiam agat, preces et vota populorum offerat; at præcipue ut sacrificium expiationis frequenter offerat pro peccatoribus; sacrificium, in quo, corporis et sanguinis Christi, Agni Dei pro peccatis nostris immolati. Sacerdotis ergo delicia sint oratio; tota ejus vita sit poenitentia; centrum illius sit altare; felicitas, sacrificium.

Qui condolere possit iis qui ignorant et errant; v. 2.

Sacerdos ergo suæ propriæ memor infirmitatis, et ad peccandum proclivitatis, compatiatur peccatoribus, non irascatur inelemer in eos, non loquatur eis durè, sed affectuosè et clementer eos sublevet, pro eis poenitentiam agat et pro se, quia ipse peccator, et pro peccatoribus et

Nec quisquam sumit sibi honorem; v. 4. Non præsumat ergo mortalis homo divinum sibi ministerium arrogare ob honorem, ob divitias, ob requiem, aut otium, sed à Deo vocatus suscipiat illud ad laborem, ad functiones supra dictas sedulo et cum humilitate peragendas.

Sic et Christus non semetipsum clarificavit ut pontifex fieret; v. 3, sed à Deo, Patre suo, sacerdos constitutus, v. 6, infirma nostra sensit, nobis condoluit, pro nobis oravit, supplicavit, genuit, clamavit, lacrymans est; v. 7. Et licet Dei Filius, cui imperium, felicitas et honor debebantur, pro nobis tamen pati, humiliari, et obedire voluit usque ad mortem, mortem autem crucis, in quâ, velut in arâ, semetipsum pro nobis obtulit; ibique passionibus et opprobriis consummatus, nostræ salutis causa factus est, et summus noster Pontifex in æternum declaratus; v. 9.

PRAXIS.

Summum hunc Pontificem æternum, omnium pontificum et sacerdotum Principem et exemplar, oculis fidei jugiter intueamur, ut in eo sacerdotii nostri regulas studeamus. Singulatim ergo hæc omnia à S. Paulo descripta perpendat apud se omnis sacerdos Christi, summi Pontificis vicarius, et sese cum hoc sacerdotum prototipo et exemplari absolutissimo comparans, videat num, sicut ille, fuerit à Deo constitutus sacerdos; num peccatoribus compatiatur, pro illis oret, gemat, lacrymetur, laboret, patiat, etiam mori paratus, ut illorum sit causa salutis æternæ.

Hæc saltem sui cum Christo comparatione confundatur, humilietur, annihiletur, confusus, humiliatus, annihilatus, concipiat tandem veri sacerdotis ideam, quam pro suo modulo, secundum datam sibi gratiam, adimpleat, orando, gemendo, lacrymando, patienti, moriendo, si necesse fuerit, pro peccatorum æternâ salute.

2º Omnis Christianus, seu Christi discipulus, attendat ad ea quæ de Christo, Doctore nostro, ad nostram doctrinam et consolationem scripta sunt; v. 8 et 9.

Christus, licet Dei Filius, cui connaturalis erat potestas, gloria et felicitas, pati tamen, humiliari, obe-

CAPUT VI.

CHAPITRE VI.

1. Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectiora feramur, non rursum jacientes fundamentum poenitentia ab operibus mortuis, et fidei ad Deum,

2. Baptismatum doctrinæ, impositionis quoque manuum, ac resurrectionis mortuorum, et judicii æterni.

3. Et hoc faciemus, si quidem permisit Deus.

4. Impossibile est enim eos qui semel sunt illumi-

dire voluit, et experientiâ scire quam arduum sit et grave merere, tædere, tristari, timere, pati, mori. Quare? Primò, ad nostram consolationem; scilicet ut erga nos mœstos, patientes, humilitatis, afflictos, esset propensor, et ad miserendum proclivior; vide dicta cap. 2, ad v. 18, et cap. 4, ad v. 15; secundo, ad nostram doctrinam; ne scilicet, cum talia sentimus, nos propterea putemus à Deo despectos atque derelictos. Sicut enim Christus patiens, mœstos, tristes ad mortem, doloribus et opprobriis derelictus, non ideò minus Dei Filius, non ideò minus Deo charus, quinimò Filius Dei semper dilectus, in quo sibi complacuit; sic et Christianus patiens, pauper, humiliatus, opprobriis onustus, doloribus et morti traditus, non ideò minus Dei filius, non ideò minus Deo charus; sed eò charior, quò Christo patienti conformior. *Si compatiatur, et glorificabitur*. Si Christo conformis fuerimus in patientiâ, et ei conformes erimus in gloria.

PRAXIS.

Nobis ergo in hoc infirmitatis et passionum statu constitutis quid faciendum?

1º Aspicimus in auctorem salutis nostræ, per passionem consummatum; et consolemur quòd, sicut et ipse, per passionem consummumur. Passio est consummatio, seu perfectio, et per hoc oportet ad perfectionem pervenire, ait D. Chrysost. Patior; ergo consummur, perficor, Christo fidei similis, quodammodo deficior, fingor ad æternam beatitudinem. Gaudēbo itaque et gloriabor in infirmitatibus et passionibus meis per quas me Deus consummat, perficit, fingit ad Christi, Salvatoris mei, similitudinem, et consequenter ad æternam cum eo beatitudinis hæreditatem possidendam.

2º Aspicimus in auctorem salutis nostræ, ut enim patienter intuemur. Patiens Christus oravit, supplicavit humiliter et ferventer, cum clamore, et lacrymis cordis contriti et humiliati; sic nobis in tali statu constitutis ad Deum confugiendum est precibus, supplicationibus, gemitibus, lacrymis, corde contrito et humiliato, at præcipue hæc reverenti ac venerandâ pietate ob quam Christus exauditus est. Si Christus, æqualis Patri, tantâ reverentiâ Patrem precatus est, quantâ nos hominiones, et verè nihil, Deum orare debemus! Quò plus humilitati sumus exterius, eò humiliores interius oremus.

1. Quitant donc les instructions que l'on donne à ceux qui ne font que de commencer à croire en Jésus-Christ, passons à ce qui est le plus parfait, sans nous arrêter à établir de nouveau ce qui n'est que le fondement de la religion, comme est la pénitence des œuvres mortes, la foi en Dieu.

2. Et ce qu'on enseigne touchant les différentes sortes de baptêmes, l'imposition des mains, la résurrection des morts, et le jugement éternel.

3. C'est aussi ce que nous ferons, si Dieu nous le permet.

4. Car il est impossible que ceux qui ont été une